

Fælles Mål 2009

Modersmåls- undervisning

Faghæfte 46

Fælles Mål 2009

Modersmåls- undervisning

Faghæfte 46

Indhold

Formål for faget modersmålsundervisning	3
Slutmål for faget modersmålsundervisning	4
Trinmål for faget modersmålsundervisning	5
Slutmål og trinmål - synoptisk opstillet	7
Læseplan for faget for faget modersmålsundervisning	10
1. forløb - 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	10
Læseplan 2. forløb - 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget	12
3. forløb - 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget	13
Undervisningsvejledning for faget modersmålsundervisning	16

Formål for faget modersmålsundervisning

Formålet med modersmålsundervisningen er at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, således at de kan forstå det talte og skrevne sprog og kan udtrykke sig mundtligt og skriftligt. Undervisningen skal samtidig udvikle elevernes sproglige bevidsthed med udgangspunkt i, at de anvender to sprog i dagligdagen.

Stk. 2.

Undervisningen skal bidrage til, at elevernes lyst til at beskæftige sig med sprog og kultur i et globalt perspektiv fremmes.

Stk. 3.

Undervisningen skal medvirke til at udvikle elevernes forudsætninger for at indgå aktivt i skole- og samfundsliv samt forberede dem til videre uddannelse. Undervisningen skal give eleverne indsigt i oprindelseslandets kultur- og samfundsforhold, blandt andet for at lette elevernes eventuelle tilbagevenden til dette land.

Slutmål for faget modersmålsundervisning

Efter 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter i målsprogets land(e)
- indgå i såvel samtaler som diskussioner
- anvende sproget præcist og nuanceret i mundtlige fremstillinger
- præsentere et forberedt emne
- anvende kendskab til en række forskellige genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
- få udbytte af autentisk sprog anvendt i spillefilm, nyhedsudsendelser, teaterstykker m.v.
- søge og anvende relevante informationer fra forskellige medier
- anvende skriftsproget præcist og nuanceret.

Sproglig refleksion

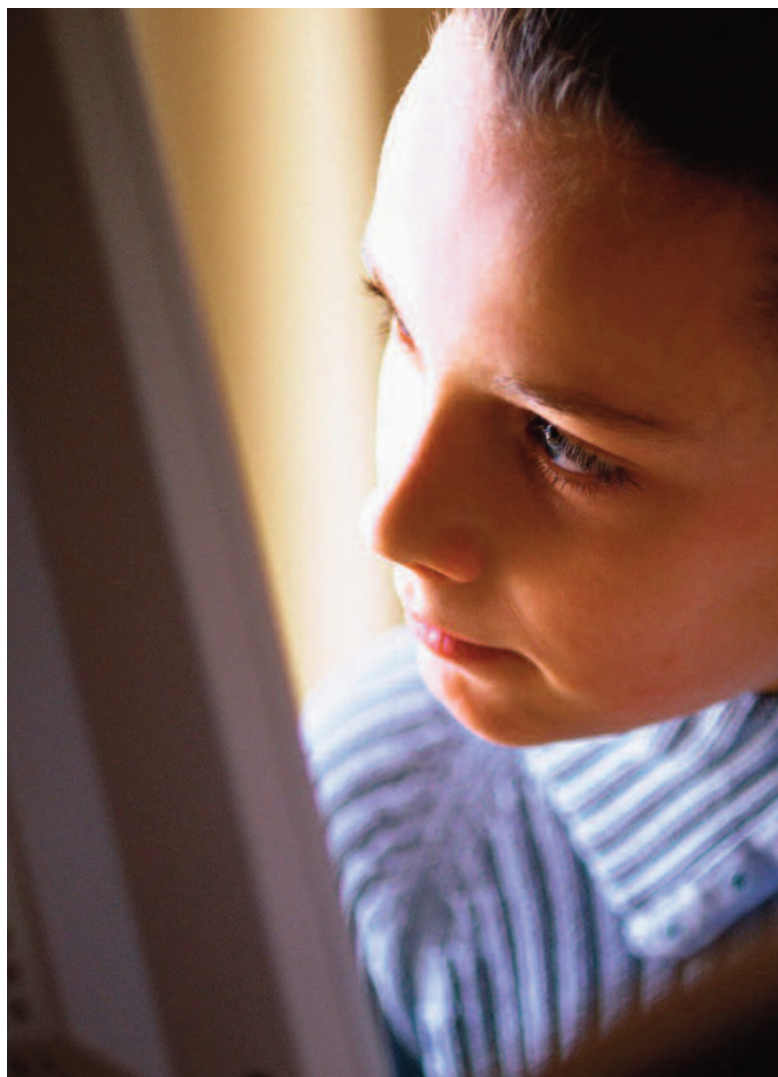
Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende sproglig bevidsthed i relation til sprogvalg og analyse af egne og andres sproglige udtryk
- vide, hvordan man tilegner sig sprog
- udnytte den viden om sprogets opbygning og funktion, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd
- udnytte it og mediers muligheder
- anvende analoge og digitale ordbøger og andre opslagsværker hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i målsprogets land(e)
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogets land(e) i et globalt perspektiv.

Trinmål for faget modersmålsundervisning

Trinmål efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå lærerens fortælling
- lytte til og forstå tekster om nære og genkendelige emner herunder fælles oplevelser og elevernes hverdag i og uden for skolen
- udtrykke sig på modersmålet om sig selv, familie, fritid og skole
- deltage i samtaler om fælles oplevelser i og uden for skolen
- gengive hovedindholdet i en kort, let tekst
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama, illustrationer og medieproduktion
- læse og forstå hovedindholdet af korte, sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder
- forstå hovedindholdet i udvalgte lyd- og billedmedier om kendte emner
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, herunder tv-programmer og reklamer
- skrive tekster, herunder fortællinger, meddelelser og breve.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over eget sprogvvalg
- opbygge sproglig bevidsthed i forhold til eget og andres sprog
- anvende en grundlæggende viden om sprogets opbygning og funktion i relation til egne sproglige udtryk
- sammenligne modersmålet med dansk
- samtale om egne og andres erfaringer om sprogtilgængelse
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- kende og bruge skrifttegnenes navn, form og lyd
- anvende praktisk-musiske udtryk i forbindelse med en fremlæggelse

- udnytte it og mediers muligheder i leg og læring
- foretage opslag i analoge og digitale ordbøger.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for emner, der tager udgangspunkt i elevernes hverdag og erfaringer
- sammenligne eksempler på kultur- og samfundsforhold i Danmark og oprindelseslandet inden for deres erfaringsverden.

Trinmål efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå det talte modersmål, som det forekommer i forskellige teksttyper og situationer
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
- deltage i samtaler og diskussioner om kendte emner
- referere og kommentere inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama, illustrationer og medieproduktion
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer
- forstå hovedindholdet om kendte såvel som ukendte emner i udvalgte lyd- og billedmedier
- søge og anvende informationer fra forskellige medier
- skrive sammenhængende tekster, herunder i refererende, beskrivende og berettende form.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende viden om eget sprogvalg i hverdagen
- anvende deres sproglige bevidsthed i forhold til eget og andres sprog
- udnytte viden om sprogets opbygning og funktion, for at kommunikationen lykkes
- iagttage og samtale om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk, både hvad angår tale- og skriftsprog
- samtale om og anvende egne og andres erfaringer om sprogtilegnelse
- anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd til at kunne forstå og tale om kendte emner
- stave så præcist, at meningen bliver tydelig
- anvende praktisk-musiske udtryk i forbindelse med en fremlæggelse
- anvende it og andre mediers muligheder i informationssøgning og kommunikation
- anvende analoge og digitale ordbøger hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for kendte emner i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- sammenligne kultur- og samfundsforhold i Danmark og oprindelseslandet især vedrørende børns og unges livsvilkår og interesser.

Trinmål efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
- anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
- indgå i såvel samtaler som diskussioner
- anvende sproget præcist og nuanceret i mundtlige fremstillinger, herunder fortællinger og foredrag
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama, illustrationer og medieproduktion
- læse og forstå indholdet af forskellige tekster
- anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
- få udbytte af autentisk sprog anvendt i spillefilm, nyhedsudsendelser, teaterstykker, m.v.

- søge og anvende relevante informationer fra forskellige medier
- anvende skriftsproget præcist og nuanceret i projekt-lignende rapporter, fortællinger, debatindlæg og andre tekster.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende viden om eget sprogvalg og sprogleje i forhold til situation og samtalepartner
- anvende deres sproglige bevidsthed til analyse af egne og andres sproglige udtryk
- udnytte viden om sprogets opbygning og funktion, herunder grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
- udnytte viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog
- udnytte viden om, hvordan man tilegner sig sprog
- anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd, herunder synonymmer, faste vendinger og kulturbundne udtryk
- stave korrekt
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer
- udnytte og forholde sig kritisk til it og medier i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- udnytte analoge og digitale ordbøger og andre opslagsværker hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold, herunder levevilkår, værdier og normer i målsprogslande(t) i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, medier samt billeder og andre æstetiske udtryk
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og i målsprogslande(t) i et globalt perspektiv især vedrørende uddannelse, erhverv og medborgerskab.

Slutmål og trinmål – modersmålsundervisning – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassetrin	Efter 3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget	Efter 9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter i målsprogets land(e)	lytte til og forstå lærerens fortælling	lytte til og forstå det talte modersmål, som det forekommer i forskellige teksttyper og situationer	lytte til og forstå modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter
indgå i såvel samtaler som diskussioner	lytte til og forstå tekster om nære og genkendelige emner, herunder fælles oplevelser og elevernes hverdag i og uden for skolen	udtrykke sig på modersmålet i et enkelt sprog om sig selv, familie, fritid og skole	anvende modersmålet som kommunikationsmiddel i kontakt med andre modersmålstalende
anvende sproget præcist og nuanceret i mundtlige fremstillinger	dele tage i samtaler om fælles oplevelser i og uden for skolen	dele tage i samtaler og diskussioner om kendte emner	indgå i såvel samtaler som diskussioner
præsentere et forberedt emne	gengive hovedindholdet i en kort, let tekst	referere og kommentere inden for kendte emner	anvende sproget præcist og nuanceret i længere mundtlige fremstillinger, herunder fortællinger og foredrag
anvende kendskab til en række forskellige genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur	præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama, illustrationer og medieproduktion	præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af drama, illustrationer og billedmedieproduktion	præsentere et forberedt emne bl.a. i form af drama, illustrationer og medieproduktion
få udbytte af autentisk sprog anvendt i spillefilm, nyhedsudsendelser, teaterstykker m.v.	læse og forstå hovedindholdet af korte, sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder	læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer	læse og forstå hovedindholdet af forskellige tekster
søge og anvende relevante informationer fra forskellige medier	forstå hovedindholdet af udvalgte lyd- og billedmedier om kendte emner	forstå hovedindholdet af kendte såvel som ukendte emner i udvalgte lyd- og billedmedier	anvende kendskab til en række genrer inden for såvel skøn- som faglitteratur
anvende skriftsproget præcist og nuanceret	uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, herunder tv-programmer og reklamer	søge og anvende informationer fra forskellige medier	søge og anvende relevante informationer fra forskellige medier
	skrive tekster, herunder fortællinger, meddelelser og breve	skrive sammenhængende tekster, herunder i refererende, beskrivende og berettende form	anvende skriftsproget præcist og nuanceret i projektlignende rapporter, fortællinger, debatindlæg og andre tekster.

Sproglig refleksion

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassestrin	Efter 3. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget	Efter 9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
anvende sproglig bevidsthed i relation til sprogvælg og analyse af egne og andres sproglige udtryk	reflektere over eget sprogvælg	anvende viden om eget sprogvælg i hverdagen	anvende viden om eget sprogvælg og sprogleje i forhold til situation og samtalepartnere
vide, hvordan man tilegner sig sprog	opbygge sproglig bevidsthed i forhold til eget og andres sprog	anvende deres sproglige bevidsthed i forhold til eget og andres sprog	anvende deres sproglige bevidsthed til analyse af egne og andres sproglige udtryk
udnytte den viden om sprogets opbygning og funktion, der har betydning for, at kommunikationen lykkes	anvende en grundlæggende viden om sprogets opbygning og funktion i relation til egne sproglige udtryk	udnytte viden om sprogets opbygning og funktion for, at kommunikationen lykkes	udnytte viden sprogets opbygning og funktion, herunder grammatiske områder, der har betydning for, at kommunikationen lykkes
	sammenligne modersmålet med dansk	iagttage og samtale om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk, både hvad angår tale- og skriftsprog	udnytte viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog
anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd	samtale om egne og andres erfaringer om sprogtilegnelse	samtale om og anvende egne og andres erfaringer om sprogtilegnelse	udnytte viden om, hvordan man tilegner sig sprog
	anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner	anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd til at kunne forstå og tale om kendte emner	anvende et hensigtsmæssigt og varieret ordforråd, herunder synonymmer, faste vendinger og kulturbundne udtryk
udnytte it og mediers muligheder	kende og bruge skrifttegnenes navn, form og lyd	stave så præcist, at meningen bliver tydelig	stave korrekt
	anvende et praktisk-musiske udtryk i forbindelse med en fremlæggelse	anvende praktisk-musiske udtryk i forbindelse med en fremlæggelse	understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer
	udnytte it og andre mediers muligheder i leg og læring	udnytte it og andre mediers muligheder i informationsøgning og kommunikation	udnytte og forholde sig kritisk til it og medier i forbindelse med informationsøgning og kommunikation
anvende analoge og digitale ordbøger og andre opslagsværker hensigtsmæssigt.	foretage opslag i analoge og digitale ordbøger.	anvende analoge og digitale ordbøger hensigtsmæssigt.	udnytte analoge og digitale ordbøger og andre opslagsværker hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassestrin	Efter 3. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget	Efter 6. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget	Efter 9. klassestrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget
<p>anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i målsprogets land(e)</p>	<p>kende til eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for emner, der tager udgangspunkt i elevernes hverdag og erfaringer</p>	<p>anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet inden for kendte emner i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier</p>	<p>anvende en grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold, herunder levevilkår, værdier og normer i målsprogslande(t) i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, medier samt billeder og andre æstetiske udtryk</p>
<p>drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogets land(e) i et globalt perspektiv</p>	<p>sammenlignende eksempler på kultur- og samfundsforhold i Danmark og oprindelseslandet inden for deres erfaringsverden</p>	<p>sammenlignende kultur- og samfundsforhold i Danmark og oprindelseslandet især vedrørende børns og unges livsvilkår og interesser</p>	<p>drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslande(t) i et globalt perspektiv især vedrørende uddannelse, erhverv og medborgerskab</p>

Læseplan for faget modersmålsundervisning

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens indholdsområder: kommunikative færdigheder, sproglig refleksion og kultur- og samfundsforhold. De tre centrale kundskabs- og færdighedsområder er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Modersmålsundervisningen skal betragtes som et samlet hele fra 1.-9. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes alder, i det sprog eleverne allerede har udviklet og i kendskabet til sprog, sprogbrug og begreber. Endvidere tages der afsæt i elevernes kulturelle baggrund, i deres kendskab til dansk, i forståelse af deres omverden samt i brug af it.

For de elever, der har påbegyndt skolegangen i hjemlandet, bygges der videre på disse erfaringer.

Eleverne opbygger igennem hele forløbet deres selvtillid som brugere af modersmålet og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for tilegnelsen af faget. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuelt, par, gruppe) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteternes art.

Aktiviteterne tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan fremme sprogtilegnelsen.

1. forløb – 1.-3. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til højst et års skolegang på målsproget

Eleverne skal arbejde med sproget i mange forskellige situationer ved at tale med og lytte til andre, ved at læse og skrive og ved at udforske sproget, bl.a. gennem leg og eksperimenter.

Hovedvægten lægges på at videreudvikle elevernes talesprog og på deres møde med skriftsproget. Der arbejdes med konkrete emner, der udspringer af elevernes hverdag, og med emner der appellerer til deres fortællelyst og fantasi.

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes individuelle sproglige forudsætninger.

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tilrettelægges, så den danner mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange muligheder, fx gennem samtaler, gruppearbejde, rollelege og fortællinger.

Det talte sprog

Eleverne opøver deres færdighed i at udtrykke sig mundtligt ved at lytte, fortælle og indgå i samtaler.

Det prioriteres, at eleverne er aktive sprogbrugere, og undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er omdrejningspunktet.

Der arbejdes med elevernes evne til at formulere sig i små og større grupper. Eleverne øver sig i at give udtryk for fantasi og oplevelser vedrørende aldersvarende emner og aktiviteter, fx i form af korte fremlæggelser ved hjælp af plancher og rollespil.

Eleverne opfordres til at referere og fortælle om egne oplevelser og om erfaringer, som er tilegnet gennem forskellige medier eller via fælles oplevelser i og uden for skolen.

Der arbejdes med varierede lytteaktiviteter med forskellige formål: Eleverne skal kunne forstå lærerens og andre elevers fortællinger om nære og genkendelige emner samt fortællinger, beretninger og information henvendt til aldersgruppen givet via medier, fx film og tv.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til andre elever og lærerens fortælling og oplæsning samt til aldersvarende tekster formidlet via lyd- og billedmedier
- samtale om fælles oplevelser, fælles undervisningsstof og elevernes hverdag i og udenfor skolen
- give hovedindholdet af en kort let tekst
- fremlægge emner, fx ved hjælp af plancher og illustrationer.

Det skrevne sprog

Eleverne skal erfare, at det at læse er kimen til oplevelse og information. Læseindlæringen må derfor tage

udgangspunkt i elevernes erfaringer med at lytte til, forstå og tale modersmålet.

Fokus er på såvel sikkerhed i læsningen som på forståelsen af indholdet. Centralt er elevernes tilegnelse af læseforståelsesstrategier – herunder før-, under og efterlæseaktiviteter.

Elevernes højtlesning anvendes i forbindelse med parvis læsning eller læsning i mindre grupper. Teksterne tager udgangspunkt i nære og genkendelige emner.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb. Computeren udnyttes til tekstbehandling, spil, informationssøgning og kommunikation.

Eleverne bør skrive meget allerede fra starten af forløbet. Den tidlige skriveundervisning kan indledes med forskellige former for legeskrivning på baggrund af fælles oplevelser.

Eleverne eksperimenterer med skriftsproget, bl.a. gennem arbejde med korte billedtekster, sms, digte og meddelelser.

I starten er der ikke fokus på korrekthed, men efterhånden stilles der større krav afhængig af den enkelte elevs forudsætninger.

Eleverne skal arbejde med at

- læse enkle tekster med støtte i billeder
- træne læsefærdighed
- forudsige teksters indhold i samtale om forside, titel og illustrationer
- gengive handlingen i det læste, fx gennem tegninger, genfortælling og dramatisering
- skrive tekster ud fra fantasi og egne erfaringer, herunder fortællinger, meddelelser og breve/emails.

Sproglig refleksion

Centralt i dette forløb er elevernes selvtillid som sprogbrugere af to sprog og deres mod og lyst til at bruge sprog i mange forskellige sammenhænge.

Der lægges vægt på, at eleverne udvikler deres bevidsthed om, hvordan de vedligeholder og udvikler deres modersmål. Elevernes nysgerrighed og sproglige opmærksomhed er udgangspunktet for sammenligninger mellem modersmålet og dansk.

Eleverne opmuntres til at finde forskelle og ligheder mellem modersmålet og dansk. Gennem samtaler med lærer og andre elever om sprogvvalg i forskellige situationer bliver eleverne opmærksomme på sprogets nuancer og på forskellige måder at tilegne sig sprog på.

Undervisningen tilrettelægges, så den giver mulighed for, at eleverne opdager og oplever sprogets mange

muligheder, fx via samtaler, sms, gruppe- og pararbejde, rollelege, fortællinger og tekstarbejde. Der fokuseres herunder på, at sprog består af form og indhold.

Eleverne arbejder med at udvikle et præcist og varieret ordforråd via lytteaktiviteter, leg, rollespil, læsning, arbejde med tekster, billedmedier, mv.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling opbygges, bl.a. gennem leg og musisk kreative aktiviteter.

Eleverne vænnes til at slå op i analoge og digitale ordbøger, bl.a. for at understøtte retstavning og ordforrådstilegnelse. Der bør være et udvalg af billedordbøger tilgængeligt i klassen.

Eleverne bliver via forskellige mundtlige og skriftlige aktiviteter fortrolige med sammenhængen mellem lyd og skrifttegn.

Eleverne anvender it-baserede spil og legeaktiviteter i sprogtilegnelsen.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- skrifttegnes navn, form og lyd
- ordforråd
- udtale, rytme, intonation
- grammatik, som er nødvendig for elevernes udtryksfærdighed
- sproglig opmærksomhed.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig og skriftlig kommunikation
- gætte kvalificeret, fx i forbindelse med lytte- og læsetekster
- eksperimenterer med praktisk musiske udtryk, herunder it, i forbindelse med en fremlæggelse
- benytte billedordbøger og andre passende digitale og elektroniske hjælpemidler
- anvende it i sprogtilegnelsen.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner tager udgangspunkt i elevernes egne erfaringer og det nære og genkendelige. Modersmålet anvendes som kommunikationsmiddel, fx i forbindelse med kontakt til jævnaldrende børn i oprindelseslandet og andre modersmålstalende børn. Sammenligninger mellem dansk kultur og kultur i oprindelseslandet indgår.

Gennem lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser præsenteres eleverne for forskellige eksempler på kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet.

Undervisningen omfatter brug af gæstelærere og forældrebesøg samt kontakter med andre modersmålshold og

modersmålstalende, også i oprindelseslandet, når det er muligt.

Eleverne motiveres til med udgangspunkt i aldersrelevante tekster, lyd- og billedmedier, rim, remser etc. at finde ligheder og forskelle mellem dansk og egen kultur. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om egne og lære andres kulturgrundlag og værdier at kende.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især:

- oprindelseslandets børnekultur, fx sange, rim, lege og fortællinger
- oprindelseslandets børnekultur, fx billedbøger, eventyr og fagtekster for børn
- forskellige teksttyper, fx tegneserier, avistekster, reklamer og it-baserede tekster
- kultur- og levevilkår i oprindelseslandet.

Læseplan 2. forløb – 4.-6. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til et par års skolegang på målsproget

Sproget som mundtlig og skriftlig kommunikationsmiddel er i centrum. Der arbejdes med mange forskellige teksttyper, og der veksles mellem individuelt, par-, gruppe- og klassearbejde.

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Eleverne udvikler deres kommunikative færdigheder i mange forskellige situationer, fx i forbindelse med referater, dramatiseringer, fremlæggelser, diskussioner og samtaler parvis, i mindre grupper og i klassen. Herved opøves eleverne i at samtale, diskutere, argumentere, stille spørgsmål og fremlægge et forberedt emne.

Eleverne øves i at være aktivt lyttende og i at stille relevante spørgsmål både til indhold og form, således at dialogen kvalificeres.

Læreren vælger tekster til oplæsning, som sprogligt udfordrer elevernes forståelse. Eleverne får derved indblik i lytning som kilde til oplevelse og indlevelse.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til forskellige varianter af modersmålet, fx fra lyd og billedmedier
- samtale og tale i både improviserede og forberedte situationer
- tale modersmålet med andre i forskellige situationer og i denne sammenhæng at bruge stemme og kropssprog i overensstemmelse med situationen
- referere, fremlægge og kommentere, fx ved hjælp af drama og præsentationer.

Det skrevne sprog

I dette forløb er det centralt at fastholde elevernes læse- og skrivelyst.

Elevernes læsefærdighed udvikles gennem arbejdet med aldersvarende, varieret, skønlitterært og fagligt læsestof, som samtidig kan inspirere til fortsat læsning. Teksterne skal give mulighed for identifikation, oplevelser og medleven.

Der lægges vægt på et målrettet arbejde med forskellige læseformål, læsemåder og læsestrategier, herunder før-, under- og efterlæsestrategier. Eleverne skal herved bl.a. lære at forholde sig kritisk til egen læseforståelse.

Der arbejdes med indholdsforståelse, bl.a. gennem genfortælling og diskussion af de læste tekster.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet, billeder og reklamer fra tv.

Elevernes skrivelyst stimuleres gennem arbejdet med forskellige slags tekster og forskellige modtagere.

Med henblik på at udvikle elevernes selvstændige tekstproduktion arbejdes med kreative skriveaktiviteter inden for forskellige genrer som fx digte, breve, historier, skuespil og fagtekster.

Eleverne skal arbejde med at

- læse forskellige teksttyper inden for forskellige genrer og fagområder
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster
- skrive forståelige og sammenhængende tekster inden for forskellige genrer
- skrive med henblik på fastholdelse af informationer og tanker
- se, lytte og uddrage informationer fra forskellige typer af tekster i udvalgte lyd- og billedmedier.

Sproglig refleksion

Elevernes nysgerrighed er udgangspunkt for arbejdet med sproglig refleksion. Der lægges vægt på, at eleverne videreudvikler deres sproglige bevidsthed, så de kan bruge sproget hensigtsmæssigt i forhold til den aktuelle situation. Sammenligninger mellem modersmålet og dansk indgår.

Eleverne opmuntres til at beskæftige sig med forskellige teksttyper og genrer med henblik på at øge deres forståelse for sprogets nuancer.

Elevernes sproglige opmærksomhed trænes ved iagttagelse og diskussion, bl.a. gennem arbejdet med lyd- og billedmedier og feedback fra læreren og de andre elever.

Samtaler om sprogbrug inden for forskellige sprog er en naturlig del af undervisningen og er med til at øge elevernes sproglige bevidsthed. Der samtales bl.a. om eksempler på ligheder og forskelle i tale- og skriftsprog mellem modersmålet og dansk.

Der arbejdes med bevidstgørelse om og brug af forskellige kommunikationsstrategier, så eleverne udvikler deres modersmål og bevarer lyst og mod til at anvende det. Der arbejdes målrettet med elevernes lytteforståelse gennem førlytte-, lytte- og efterbearbejdningsaktiviteter.

Der arbejdes med udvikling af elevernes gættestrategier gennem aktiviteter knyttet til billed-, lyd- og læsetekster.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et præcist og varieret ordforråd. Arbejdet tager udgangspunkt i deres erfaringer som sprogbrugere af to eller flere sprog.

Eleverne støttes i arbejdet med retstavning, tegnsætning og sproglig korrekthed, bl.a. gennem lærerens respons på skriveopgaver. Det er vigtigt, at eleverne oplever, at dette arbejde er en funktionel del af skrivearbejdet.

Centrale grammatiske områder relateres til arbejdet med de grundlæggende færdigheder: lytte, tale, læse, skrive. De præsenteres i varierede, meningsfulde sammenhænge.

I arbejdet med ordforråd opmuntres eleverne til at stille spørgsmål samt at anvende analoge og digitale ordbøger og leksika. Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges, bl.a. gennem praktisk musiske aktiviteter.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive aktiviteter, herunder internettet i forbindelse med kommunikation med andre modersmålstalende.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- grammatik, herunder sprogets opbygning, ordklasser og bøjningsformer
- forholdet mellem sprogets form og funktion
- ordforråd
- udtale, rytme og intonation
- retstavning.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig og skriftlig kommunikation
- anvende læsestrategier i forhold til læseformål
- anvende gættestrategier
- anvende it til informationssøgning og kommunikation
- anvende analoge og digitale opslagsværker
- anvende skriveprocessen og dens faser
- anvende praktisk musiske udtryk i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner udvides fra det nære og genkendelige til også at omfatte fx geografiske, biologiske og historiske forhold i oprindelseslandet. De fleste af emnerne giver mulighed for at drage sammenligninger til forhold i Danmark. Eleverne skal have mulighed for at kommunikere med andre, der anvender modersmålet, fx via e-mail.

Eleverne motiveres til at finde ligheder og forskelle mellem børn og unges livsvilkår i Danmark og målsprogslandet. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om egne og lære andres kulturgrundlag og værdier at kende.

Der arbejdes med et bredt udvalg af aldersrelevante tekster, som kan give eleverne en nuanceret forståelse af menneskelige relationer og kulturforhold, herunder især af børn og unges livsvilkår og interesser i målsprogslandet.

Gæstelærere og forældrebesøg udnyttes, når det er muligt.

Eleverne opmuntres til også uden for skolen at anvende modersmålet ved at holde kontakt til fx familie, skolekammerater og venner i oprindelseslandet, bl.a. via e-mail.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især:

- forskellige teksttyper og lyd- og billedmedier, der har fokus på oprindelseslandets kultur- og samfundsforhold
- oprindelseslandets børne- og ungdomskultur, fx udtrykt i medier og musik.

3. forløb – 7.-9. klassetrin eller for elever med forudsætninger, der svarer til nogle års skolegang på målsproget

Hovedvægten lægges på den præcise og nuancerede brug af sproget. Eleverne skal møde et udbud af aldersvarende tekster, emner og aktiviteter. Eleverne anvender i stigende grad selvstændige arbejdsformer.

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Der arbejdes målrettet med samtalen som redskab og genstand for undervisningen og med, at eleverne udvikler deres evne til at forstå modersmålet i forskellige varianter, såvel i naturlig tale som via elektroniske medier.

Erfaringer fra tidligere forløb med forskellige lytteaktiviteter udbygges. Arbejdet med lytning omfatter både kendte og ukendte emner.

Eleverne anvender sproget i forskellige sammenhænge og med forskellige samtalepartnere. Der arbejdes efterhånden med længere mundtlige fremstillinger, fx fortællinger og foredrag.

Der stilles øgede forventninger til elevernes præcise og nuancerede brug af sproget i deres mundtlige fremstillinger.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation udvikles elevernes evne til at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for meninger.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til modersmålet i forskellige regionale og sociale varianter og i naturlig tale og elektroniske medier
- referere, fremlægge, holde foredrag og deltage i samtaler og diskussioner
- præsentere et forberedt emne ved brug af drama, illustrationer og/eller medieproduktion.

Det skrevne sprog

Elevernes selvstændige læsning har en central plads i undervisningen, og der fokuseres på tekstanalyse og kritisk informationssøgning. Der arbejdes fortsat med læsestrategier, læseformål og læsemåder.

Gennem diskussioner af både fælles læste tekster og tekster af eget valg lægger undervisningen op til, at eleverne problematiserer og reflekterer over indholdet.

Et alsidigt valg af tekster er fortsat centralt for elevernes læselyst. Der skal således arbejdes med forskellige litterære genrer og fortolkninger, som giver mulighed for identifikation, oplevelse og medleven.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb, fx tekster fra internettet, billeder og reklamer fra tv, nyhedsudsendelser og spillefilm. Eleverne arbejder bl.a. med at uddrage og anvende informationer.

I det skriftlige arbejde lægges især vægt på elevernes selvstændige tilrettelæggelse af skriveprocessen fra idé til færdigt produkt, og der arbejdes specielt med elevernes bevidsthed om genrer og modtagere.

Der arbejdes med elevernes tekstproduktion med henblik på, at de skriver et forståeligt klart og varieret sprog. Kreative skriveaktiviteter som digte, breve, artikler, beretninger og lignende inddrages for at give eleverne forskellige skriveerfaringer.

Eleverne skal arbejde med at

- læse forskellige typer af tekster, fx nyhedstekster, reklamer, noveller, digte og sangtekster med henblik på refleksion, diskussion og perspektivering af indhold
- uddrage og bearbejde informationer fra forskellige informationskilder med anvendelse af hensigtsmæssige søgemetoder
- skrive tekster, hvor indhold og stil afpasses efter læseren og formålet, fx i fiktive tekster, beskrivelser, referater, projektlignende rapporter, debatindlæg, mails og sms'er.

Sproglig refleksion

Eleverne videreudvikler deres sproglige bevidsthed, så de kan benytte sproget hensigtsmæssigt i forhold til den aktuelle situation. Elevernes nysgerrighed og aktiviteternes art er fortsat udgangspunkt for arbejdet med sproglig refleksion. Sammenligninger mellem modersmålet, dansk og andre sprog indgår.

Samtaler og diskussioner parvis, i mindre grupper og i klassen fortsætter som en væsentlig mulighed for at anvende sproget og for at få og give feedback på både form og indhold.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne fastholder motivationen til fortsat at udvikle og anvende deres modersmål. Elevernes forståelse af, hvordan de bedst vedligeholder og udvikler modersmålet styrkes, bl.a. gennem opgaver og oplevelser på holdet – også uden for skolen.

Arbejdet med både kommunikationsstrategier, lytteforståelse og gættestrategier udvikles og forfines, så disse elementer bliver en naturlig del af elevernes tilgang til sprogarbejde.

Eleverne opmuntres til at bruge it til bl.a. internetsøgning, e-mail og kontakter med andre modersmålstalende – i Danmark, i oprindelseslandet og i andre lande.

Elevernes opmærksomhed skærpes over for ord, faste vendinger og begreber, der anvendes forskelligt på de to sprog, og derfor kan give anledning til misforståelser mellem modersmålet og dansk. Eleverne kan i den forbindelse arbejde med at sammenligne og vurdere de forskellige måder, som medier formidler stof på i Danmark og i oprindelseslandet.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse og anvendelse af et stadig mere præcist og varieret ordforråd. Ordbøger og andre opslagsværker, analoge såvel som digitale, inddrages systematisk i arbejdet med sproget. Grammatiske øvelser kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget, sådan at de indgår i en meningsfuld sammenhæng. Opmærksomheden over for retstavningens og tegnsæt-

ningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives af lærer og andre elever.

Praktisk musiske udtryk anvendes i fremlæggelser for at understøtte det sproglige udtryk.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- grammatik, herunder sprogets opbygning, ordklasser og bøjningsformer
- forholdet mellem sprogets form og funktion
- ordforråd
- udtale, rytme og intonation
- retstavning

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier og virkemidler, der fremmer mundtlig og skriftlig kommunikation
- anvende læsestrategier i forhold til læseformål
- anvende gættestrategier
- anvende it til informationssøgning og kommunikation
- anvende analoge og digitale opslagsværker
- anvende skriveprocessen og dens faser, også ved hjælp af elektronisk tekstbehandling
- anvende praktisk musiske udtryk i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Valg af emner omfatter, fx geografiske, biologiske, historiske og uddannelsesmæssige forhold i oprindelseslandet. De fleste af emnerne giver mulighed for at drage sammenligninger til forhold i Danmark og den øvrige verden. Eleverne bør ud over dialogen på holdet også få mulighed for at kommunikere med andre på modersmålet, fx gennem kontakt via internettet med jævnaldrende unge i oprindelseslandet.

Eleverne arbejder med generelle personlige og samfundsmæssige problemstillinger og deltager i diskussioner, der bredt vedrører levevilkår i oprindelseslandet.

Eleverne udvikler gradvist deres evne til at perspektivere dansk kultur gennem arbejdet med et bredt tekstudvalg, forskellige medier og aktiviteter. Teksterne bidrager bl.a. til at udvide elevernes viden om og holdninger til forhold i målsprogslandet og Danmark.

Gennem arbejdet med kultursammenligninger bliver eleverne bevidste om egne og andres kulturgrundlag og værdier.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- forskellige teksttyper og lyd- og billedmedier, der har fokus på oprindelseslandets kultur- og samfundsforhold
- oprindelseslandets ungdomskultur sammenlignet med ungdomskulturen i Danmark og andre lande, udtrykt i fx medier og musik.

Undervisningsvejledning for faget modersmålsundervisning

Indhold

Indledning	18
Elevernes sproglige forudsætninger	20
Kommunikative færdigheder – Det talte sprog	20
Oplæsning	21
Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog	21
Læsning	21
Den første læseundervisning	22
Den fortsatte læseundervisning	22
Strategier i forbindelse med læsning	23
Den første skriveundervisning	23
Den fortsatte skriveundervisning	24
Sproglig refleksion	24
Sprogets virkemidler og funktioner	24
Sprogets opbygning	24
Ligheder og forskelle	25
Kultur- og samfundsforhold	25
Valg af emner og tekster	25
Traditioner og mærkedage	26
Elevernes opfattelse af livet i oprindelseslandet	26
Undervisningsmidler	26
It, medier og gæstelærere	26
Undervisningsdifferentiering	27
Praktisk musiske aktiviteter	28
Evaluering	29
Samarbejde mellem modersmålslærere	29
Årsplan	29
Skole-hjem-samarbejde	30

Indledning

Modersmålsundervisning skal tilbydes undervisningspligtige børn, som forsørges af en i Danmark bosiddende person, der er statsborger i en anden medlemsstat i Den Europæiske Union eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, endvidere undervisningspligtige børn i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog.

Som det fremgår af fagets formål, skal undervisningen:

- sikre at eleverne får og vedligeholder og udvikler kundskaber og færdigheder, så de kan forstå det talte og skrevne modersmål og selv udtrykke sig mundtligt og skriftligt
- fremme elevernes lyst til at beskæftige sig med sprog og kultur
- styrke elevernes internationale forståelse og sikre deres eventuelle tilbagevenden til oprindelseslandet.

Undervisningens rammer fremgår af Bekendtgørelse nr. 618 af 22. juli 2009 om folkeskolens modersmålsundervisning (der gøres opmærksom på, at den seneste bekendtgørelse af folkeskoleloven er fra 28. august 2007):

Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning af børn fra medlemsstater i Den Europæiske Union, fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, samt fra Færøerne og Grønland

I medfør af § 5, stk. 7, og § 30 a i lov om folkeskolen, jf. lovbekendtgørelse nr. 730 af 21. juli 2000, som ændret ved lov nr. 412 af 6. juni 2002, fastsættes:

§ 1. Denne bekendtgørelse finder anvendelse for undervisningspligtige børn, som forsørges af en i Danmark bosiddende person, der er statsborger i en anden medlemsstat i Den Europæiske Union eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde. Herudover finder bekendtgørelsen tilsvarende anvendelse for undervisningspligtige børn, i hvis hjem færøsk eller grønlandsk benyttes som talesprog.

§ 2. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde elever, der er omfattet af § 1, undervisning i det pågældende lands officielle sprog, henholdsvis færøsk eller grønlandsk.

Stk. 2. Modtager eleven efter reglen i stk. 1 tilbud om modersmålsundervisning i flere sprog, vælger forældrene og eleven, hvilket sprog eleven skal modtage undervisning i.

Stk. 3. Forældrene skal orienteres om de lokale muligheder for modersmålsundervisning.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen kan fastsætte en frist for tilmeldinger til det følgende skoleår.

§ 3. Tilmeldes mindst 12 elever til modersmålsundervisning i et sprog, og kan der tilknyttes en kvalificeret lærer, jf. § 6, skal kommunalbestyrelsen oprette sådan undervisning. Undervisningen placeres så vidt muligt på elevens egen skole. Hvis dette ikke er muligt under hensyn til elevtallet eller af andre grunde, henvises eleverne til en anden skole i kommunen.

Stk. 2. Er elevtallet i kommunen under 12, jf. stk. 1, og træffer kommunalbestyrelsen beslutning om ikke at oprette undervisningen, skal kommunalbestyrelsen henvise eleverne til modersmålsundervisning i en anden kommune inden for amtet, hvis der her er oprettet undervisning i sproget. I kommuner inden for hovedstadsområdet henvises elever til andre kommuner inden for dette område.

Stk. 3. Forpligtelsen efter stk. 1 og 2 gælder ikke for elever, der får tilbud om undervisning i det pågældende sprog gennem valgfagsundervisning i henhold til folkeskolelovens § 9, stk. 6.

§ 4. Modersmålsundervisningen gives i særskilte timer på 1.-9. klassetrin. Undervisningen kan efter kommunalbestyrelsens beslutning tillige omfatte børnehaveholdet.

Stk. 2. Timerne gives så vidt muligt på aldersinddelte hold.

Stk. 3. Undervisningen omfatter 3-5 ugentlige timer. Timetallet kan dog nedsættes til 2, hvis holdet omfatter højst 3 klassetrin, og elevtallet højst er 8. Timetallet kan ligeledes fastsættes til 2, hvis kommunen har oprettet modersmålsundervisning uden at være forpligtet hertil i henhold til § 3, stk. 1.

§ 5. Modersmålsundervisningen gives så vidt muligt i fortsættelse af elevens almindelige skoletid. I særlige tilfælde kan undervisningen med forældrenes tilslutning henlægges til lørdage.

§ 6. Modersmålsundervisningen varetages af lærere, der har gennemført uddannelsen til lærer i folkeskolen, og som tillige har særlige forudsætninger for at undervise i det pågældende sprog. Undervisningen kan også varetages af lærere med læreruddannelse fra en medlemsstat i Den Europæiske Union eller fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, henholdsvis fra Færøerne eller Grønland. Herudover kan undervisningen varetages af andre, der på anden måde har kvalificeret sig til opgaven. Lærerne skal beherske dansk i skrift og tale.

Stk. 2. Lærere, der varetager modersmålsundervisning, skal gennemføre en relevant efteruddannelse, hvis kommunalbestyrelsen tilbyder dem en sådan uddannelse.

§ 7. Kommunalbestyrelsen godkender efter forslag fra skolebestyrelserne skolernes læseplaner for modersmålsundervisningen.

§ 8. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. august 2002.

Stk. 2. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 536 af 12. juni 2001 om folkeskolens modersmålsundervisning for tosprogede elever.

Undervisningsministeriet, den 22. juli 2002

P.M.V.
Kim Mørch Jacobsen
Uddannelsesdirektør

Et modersmål er det sprog, et barn tilegner sig i hjemmet i omgangen med forældrene eller andre centrale personer i de første leveår. Hvis forældrene taler hver sit sprog, får barnet altså to modersmål. Modersmålet er således det eller de sprog, barnet først møder og dermed forbinder sine første centrale erfaringer med og det sprog, barnet har lært først: Derfor kaldes det barnets første sprog.

Nogle af de elever, som kommunerne kan etablere modersmålsundervisning for, kommer fra lande, hvor flere sprog er en del af dagligdagen. Sammen med nationalsproget kan der således tales ét eller flere sprog, og forældrene har måske et af disse sprog som modersmål.

Undervisningen tilrettelægges ud fra elevernes aktuelle situation og vilkår i Danmark som et supplement til den øvrige undervisning i folkeskolen og kan derfor ikke være en imitation af undervisningen i oprindelseslandet.

Undervisning i modersmål har både en sproglig, en kulturel og en samfundsmæssig dimension. Disse dimensioner danner fundament for fortsat udvikling af elevernes samlede kompetence på de sproglige, kulturelle og samfundsmæssige områder.

Undervisningen er rettet mod, at eleverne vedligeholder og udvikler deres kompetence på modersmålet og deres

kendskab til forholdene i oprindelseslandene for at gøre det muligt at vende tilbage.

Elevernes sproglige forudsætninger

Elevernes sproglige baggrunde og forudsætninger kan være meget forskellige:

- Der kan være stor aldersspredning
- Nogle elever kan have haft skolegang i oprindelseslandet
- Eleverne kan have opholdt sig i oprindelseslandet i kortere eller længere tid
- Der kan være stor forskel på, i hvor høj grad modersmålet bruges i familien og i elevens hverdag.

Eleverne behersker derfor modersmålet på forskelligt niveau.

Undervisningen skal tage udgangspunkt i den enkelte elevs forudsætninger for den fortsatte sproglige udvikling. Den pædagogiske opgave for modersmålslæreren er, at hver enkelt elev oplever, at vedkommende bidrager positivt til den fælles undervisning. Det stiller store krav til differentiering af undervisningen.

Modersmålet er tæt knyttet til individuelle erfaringer og de dermed forbundne følelser gennem opvæksten. Det enkelte menneske forbinder modersmålet med sine sansninger, erfaringer og erindringer i livets centrale situationer. Derved bliver det stærkt knyttet til oplevelsen af den enkeltes personlige identitet. Alle sprog kan varetage alle sproglige funktioner, men modersmålet tilføjer ekstra dimensioner af intellektuel, æstetisk og følelsesmæssig dybde.

Tosprogede elevers brug af og kompetence på flere sprog giver mulighed for at udvikle en særlig grad af sproglig opmærksomhed. Det er naturligt i forlængelse af arbejdet med sproglig opmærksomhed at beskæftige sig med, hvordan man tilegner sig sprog, og hvilke strategier der er hensigtsmæssige i sprogtilegnelsen.

I elevernes fortsatte sprogtilegnelse af modersmålet har barnets hjem en central betydning. Kontakt til bedsteforældre, familie, venner og fx tidligere klassekammerater i oprindelseslandet er ligeledes af afgørende betydning for, at barnet vedligeholder og udvikler sine kundskaber og færdigheder og får lyst til at beskæftige sig med modersmålet, således at en eventuel tilbagevenden til oprindelseslandet kan foregå bedst muligt.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

I modersmålsundervisningen arbejdes der med at videreudvikle elevernes talesprog, således at det kan fungere tilfredsstillende og nuanceret, ikke kun i hverdagsag-

tige, men også i mere undervisningsprægede situationer. I den forbindelse arbejdes der også med elevernes evne til at lytte aktivt og forstå modersmålet talt på forskellige måder.

Eleverne må forventes dagligt at få autentiske sproglige oplevelser i hjemmet. Mulighederne for at bruge sproget som kommunikationsmiddel i undervisningen i modersmål kan udvides med at få forældre og andre gæstelærere på besøg.

Centralt i arbejdet med det talte sprog er samtalen. Det gælder for alle typer af samtale, at man udtrykker sig bedst, når man har noget på hjerte, og at kvaliteten hænger sammen med opmærksomhed og nærvær. Hvad der i øvrigt betinger en dynamisk kommunikation, er fx stemningen på holdet, klasseværelsets indretning og udsmykning og muligheden for, at deltagerne kan have øjenkontakt med hinanden.

De mundtlige genrer kan groft deles op i dem, der anvendes, når vi taler *med* hinanden, og dem der bruges, når vi taler *til* andre. Begge sider er en del af undervisningen.

At tale med dækker mundtlige genrer, som er dialogiske. Eleverne bringer hverdags samtalen ind i undervisningen, hvor den underlægges andre krav om relevans i emnevalg, tydeliggørelse af strukturen og større deltagerrantal. I undervisningen skal der ikke blot skabes rum for mange forskellige typer af samtaler, men også for, at eleverne gennem øvelser og eksperimenter opnår erfaring med og dermed bevidsthed om samtalens mange facetter. Samtalerne kan danne udgangspunkt både for en lærerstyret samtale og indbyrdes samtaler mellem elever i grupper og parvis.

De mundtlige former, man kan træne og arbejde med, kan bl.a. være:

- argumentation, fx stillingtagen til samfundsmæssige spørgsmål
- håndtering af konflikter
- vurdering af æstetiske udtryk
- samtaleroller: rollespil og sproglig iagttagelse af indbyrdes roller i en samtale
- samtaler parvis, i grupper og i klassen om fagligt indhold af fx en læst tekst.

Drama og rollespil er velegnet til at bruge og analysere det mundtlige sprog. Man opnår herved en vis eksperimenterende frihed i forhold til "rollen" og dens sproglige udtryk. Den aktive medskaben i rollespillet holder såvel intellekt som følelser virksomme og opøver lydhørheden for sproglig præcision. Man kan således før, under og efter rollespillet træne alle typer af mundtlige situationer og sætte et bredt spektrum af sprogfunktioner i spil.

Det er af stor betydning, at eleverne vænner sig til at formulere deres tanker og synspunkter på en måde, der får andre til at lytte og blive inspirerede til at argumen-

tere. Ethvert mundtligt arbejde må betragtes som en stadig øvelse i at formulere sig, hvor eleven bearbejder og forbedrer sit mundtlige udtryk, hvor kammeraternes dømmekraft er lige så brugbar som lærerens.

Det er vigtigt, at læreren stiller autentiske spørgsmål, der viser ægte interesse for elevernes bidrag i samtalen. Læreren kan med sine spørgsmål bygge videre på det, eleverne har sagt, og dermed støtte elevernes egen refleksion. Der kan lægges mere op til åben debat, hvor det ikke gælder om at få ret, men om at gennemskue, forstå og argumentere.

Gennem en bred vifte af aktiviteter møder eleverne udfordringer og styrkes i deres lyst til at bruge modersmålet. Læs mere på evalueringsportalen, www.evalueringsportalen.dk. Træning i at lægge mærke til, hvornår kommunikation fungerer og ikke fungerer, giver dem erfaring og analytisk gehør for sproglige nuancer.

At tale til dækker den formelle og forberedte tale, fortælling eller oplæsning. Eleverne skal kunne følge med i og forstå fortællinger og informationer, der gives af andre, der taler i en længere sammenhængende form, fx i forbindelse med nyhedsudsendelser, oplæsninger og indlæg i radio og tv. Desuden skal de selv lære at tale til andre i forskellige situationer.

At blive bedre til at udtrykke sig inden for de forskellige mundtlige genrer kræver, at eleven bliver bekendt med den sammenhæng, genrerne fungerer i, og kender de krav, som den mundtlige form stiller. De mundtlige former, man kan træne og arbejde med individuelt, parvis og i grupper, kan bl.a. være at:

- læse en fortælling, et digt eller anden fiktiv tekst for andre
- fortælle frit om en oplevelse eller gengive en fortælling med egne ord
- fremlægge noget, man har arbejdet med
- holde et foredrag om et emne, man selv har søgt informationer om
- give et resumé af fx en film eller tekst.

En særlig genre er elevens beretninger fra eget liv.

Eleven kan fortælle om:

- sin ferie
- sin weekend
- sit kæledyr
- sin bedste ferieoplevelse
- sin skolevej
- sin yndlingsbog
- en sjov fest
- det menneske, eleven holder mest af eller frygter mest osv.

Eleven kan fortælle i plenum eller i mindre grupper. Begge organisationsformer indebærer, at det individuelle fortællestof bliver til fælles oplevelser på holdet.

Oplæsning

Oplæsning rummer kimen til oplevelse, indlevelse og fortolkning. Heri ligger en væsentlig motivation for elevernes egen læsning på modersmålet, også uden for skolen.

Endvidere betyder oplæsning, at man på et hold kan arbejde med tekster af en sværhedsgrad, der ligger over, hvad nogle af eleverne selv kan læse, men som de indholdsmæssigt godt kan forholde sig til. Oplæsningen vil da ofte være elevernes første møde med nye ord og et sprog, der udfordrer dem og åbner for nye sammenhænge og problemstillinger. Lærerens oplæsning får således en værdi som et fælles erkendelsesmiddel og som en ramme om individuelle og fælles fortolkninger af tekstens indhold, som er af vital betydning for udviklingen af sproget.

Endvidere kan lærerens oplæsning danne udgangspunkt for arbejdet med strategier:

- eleverne kan gætte indhold ud fra titel og forside
- i løbet af oplæsningen kan læreren stoppe op og lade eleverne danne hypoteser om den videre handling
- evt. illustrationer kan være udgangspunkt for elevernes forslag til, hvad der videre sker.

Elevernes egen oplæsning har mange funktioner i modersmålsundervisningen og er en værdifuld del af deres læreproces i læsning, tekstproduktion og i arbejdet med sprog og litteratur. Oplæsning er ikke en færdighed, der automatisk følger læsefærdigheden, hverken hos børn eller voksne. Den kræver forberedelse og træning, og i arbejdet med oplæsning skærpes elevernes forståelse og tolkning af teksten.

Forberedelsen kan med fordel finde sted i en gruppe, der gennem eksperimenter og afprøvninger finder frem til den bedste måde at læse en given tekst op på. Øvelser i udtale, tonefald, rytme, betoning og frasering er skridt på vejen til god oplæsning og til en nuanceret forståelse af samspillet mellem teksten, oplæseren og tilhørerne.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læsning

Der er tre læseaktiviteter, som er grundlæggende for læseudviklingen hele skoleforløbet igennem:

1. lærerens oplæsning
2. elevens læsning af kendt tekst, fx læsebog og egne tekster
3. elevens læsning af ukendt tekst.

(1.) Gennem oplæsning viser læreren eleverne glæden og udbyttet af læsning af bøger. Eleverne får erfaringer med fortællestrukturer og genrer og med syntaks, semantik, indhold, sprogmelodi, rytme, betoning og tryk samt billeder. De udvider deres forråd af ord og begreber.

(2.) I arbejdet med fælles læsetekst er fællesskabet og samtalen om teksten af stor betydning. Her stimuleres elevernes nysgerrighed, her undrer de sig, her møder de kendte og ukendte livssituationer. Teksten kan være udgangspunktet for en ikke på forhånd defineret samtale, men også genstand for en fælles undersøgelse, der får eleverne til at involvere sig og inddrage deres egen erfaringsverden. Ved valget af læseteksterne må læreren være opmærksom på teksternes læsbarhed og kvalitet. En tekst skal have et indhold, som appellerer til eleverne, en typografi og et layout, som gør den let at læse, og en sproglig form og en begrebsverden, som er passende i forhold til elevernes udvikling. Illustrationer af forskellig art kan støtte læsningen.

(3.) Elevernes selvstændige læsning er en forudsætning for, at deres læsefærdigheder udvikles, herunder forståelse af det læste og øgning af læsehastighed. Elevernes læselyst opmuntres bl.a. gennem samtaler om indhold og form og gennem udbud af et alsidigt læsestof. Eleverne kan også indbyrdes udveksle oplevelser med individuelt læst litteratur, bl.a. i form af mundtlige og skriftlige boganmeldelser.

Den første læseundervisning

Elevernes læsning fremmes ved fortællinger og gode historier, både ved at eleverne selv fortæller, og ved, at de hører andre fortælle. Hermed får de stimuleret fantasien og lysten til at fortælle, de lærer nye genrer og et anderledes ordvalg at kende således, at de får udviklet deres tekstforståelse. Af disse grunde er det af stor værdi, at der læses meget op for dem, både i skolen og i hjemmet.

Metodisk tager man bedst udgangspunkt i elevernes viden ved at gå analytisk til værks. Det vil sige, at man går ud fra helheden og dermed betydningen af såvel tekster som ord. Derefter deler man disse i mindre bestanddele og ender med fokus på stavelser og skrifttegn. Der er imidlertid også forskel på sprogene. I nogle lydrette sprog er der forholdsvis stor overensstemmelse mellem tale og skrift, i andre er der betydelig uoverensstemmelse. Ved de lydrette sprog kan den analytiske fremgangsmåde tidligt suppleres med en syntetisk (dvs. en elementbaseret), i andre sprog bør fokus på sprogets mindste bestanddele vente til senere.

Tidligt i læseindlæringen skal eleverne opdage, at læsning hænger sammen med skriftbilledet. Det kan fx gøres ved en fælles læsning af bøger i så stort format, at en flok elever rundt om læreren kan følge med, når læreren læser og peger i teksten. Som et næste trin kan eleverne komme med bud på ord, de genkender, og gætte

på, hvilke ord der følger efter. Samme fremgangsmåde kan anvendes ved brug af tavlen eller elektronisk forstørrelse af skriften.

Desuden anbefales det, at elever i den tidlige læseundervisning præsenteres for rim og remser i rigelig mængde, fordi de er lette at huske. Eleverne kan derfor lege, at de læser, mens de peger på ordene.

Det er vigtigt for elevernes læseforståelse, at teksterne indeholder billeder, så eleverne kan inddrage teksternes illustrationer i samtalen om det læste, og efterhånden bliver eleverne bedre til at skabe forventninger til indholdet inden læsningen.

Den fælles læsning kan fortsætte som meningsfulde læseopgaver, dvs. en arbejdsform, hvor eleverne selv læser teksten, mens de styres af lærerens spørgsmål om mening og sammenhæng. Efterhånden lærer eleverne selv at stille spørgsmål til teksten og dermed udforske dens muligheder.

Den fortsatte læseundervisning

Den fortsatte læseundervisning bygger på, at læsning vedblivende skal være en kilde til oplevelse og forståelse af verden. Det anbefales, at det fortsatte arbejde med læsning struktureres i tre faser i undervisningen, og at der veksles mellem lærerstyrede aktiviteter, gruppearbejde og selvstændig læsning:

- *Forforståelsesarbejdet*, som skal forberede eleverne på indhold og genre i den tekst, der senere skal læses. Eleverne kan fx bladere i bogen og danne sig et overblik over omfang, kapitler og billedmateriale. De kan læse bagsideteksten og diskutere mulige betydninger af titlen. De kan arbejde med centrale ord, oversætte fra modersmålet til dansk eller omvendt, samle ordene i begrebsmæssige kategorier osv. Før læsningen skal skabe en relevant forforståelse, herunder en formulering af de spørgsmål til teksten, som eleverne gerne vil have svar på. Desuden tjener før læsningen til at lære eleverne noget generelt om læsestrategier og forståelsesprocesser.
- *Tekstlæsningen*, hvor eleverne skal have mulighed for at læse i deres eget tempo, og hvor de samtidig kan øve sig i at gætte betydningen af ord ud fra konteksten, forstå forbindelsen mellem enkeltafsnit og helheden, fastholde forventninger til teksten osv. De kan stoppe op ved udvalgte punkter, tage notater eller tegne. Det er vigtigt, at læsehastigheden gradvist forøges.
- *Efterbehandlingen*, der i form af gruppe- eller klassesamtale kan give eleverne en yderligere forståelse af teksten. Det kan ske ved, at eleverne giver udtryk for deres personlige mening om det læste, fx om personer og deres handlinger eller om slutningen på historien. Her kan tekstens sproglige form også diskuteres, og der kan med udgangspunkt i det læste

arbejdes med aktiviteter, der støtter elevernes beherskelse af deres mundtlige og skriftlige sprog. Eleverne kan lave en kritisk analyse af teksten og eventuelt sammenligne den med andre. De kan arbejde med den i uddrag, skrive korte resuméer og omskrive den til en anden genre. De kan for eksempel dramatisere skønlitteratur eller skrive faglitteratur om til en anden målgruppe.

Strategier i forbindelse med læsning

Gennem arbejdet med forskellige teksttyper udvikler eleverne deres evne til at bruge forskellige strategier alt efter formålet med læsningen, men bevidstgørelse og viden om, hvilke strategier eleverne har til deres rådighed, kan også udgøre selvstændige undervisningsforløb.

Det kan være relevant at skelne mellem *læseteknikker, læsemåde og læseforståelsesstrategier*.

Læseteknikker omfatter begreber som skimning, skanning, nærlæsning, intensiv læsning, m.m., hvor læseren skal lære at tilpasse læseformen til den enkelte tekst og formålet med læsningen.

Skimming, hvor eleverne hurtigt lader øjnene løbe ned over teksten for at få fat i hovedindholdet, fx vil næste uges tv-tilbud i avisen ofte blive læst på denne måde.

Skanning, hvor eleverne leder efter en bestemt oplysning. Når de fx leder efter den udsendelse i tv-programmet, som de plejer at se, bruges denne læsestrategi ofte.

Nærlæsning, hvor eleverne læser i dybden for at fange hvert ord, forstå hver linje.

Intensiv læsning, hvor eleverne i kortere eller længere tid beskæftiger sig kun med læsning.

Læsemåde handler om den måde, læseren vælger at læse teksten på ud fra sin baggrundsviden og kendskab til genrer, fx at en opskrift læses som en anvisning og ikke et digt, et eventyr som fiktion og ikke fakta. Eleverne skal derfor kende til og være bevidste om forskellen på forskellige genrer..

Læseforståelsesstrategier omfatter strategier, der relaterer sig til forståelsen af det læste, og strategierne kan tages i anvendelse både før, under og efter læsningen.

Det kan fx være at

- aktivere baggrundsviden
- sikre forforståelse
- udarbejde story-map
- udarbejde semantiske ordkort
- fokusere på relevant ordforråd
- arbejde med skrivelog.

I tilknytning til ovenstående læseforståelsesstrategier skal fremhæves vigtigheden af, at der i forbindelse med mødet med ukendte ord undervises i hypotesedannelse, således at eleverne bevarer evnen, modet og lysten til at gætte kvalificeret. Man kan fx med fordel samtale om brugen af konteksten, samt hvornår de skal søge hjælp til et ord, slå ord op i en synonymordbog, og hvornår de kan lade være.

Den første skriveundervisning

Fælles for undervisningen i det skrevne sprog er, at den skal tage udgangspunkt i elevernes talesprog og i deres lyst til at fortælle. Vigtig er også elevernes forhåndskendskab til tekster og deres viden om skriftens betydning og funktion. Lige fra de første skoleår skal eleverne have lejlighed til at skrive i forskellige genrer og teksttyper og i mange sammenhænge.

I legeskrivningen opfordres eleverne til at skrive små historier eller beskeder, før de har et egentligt skriftsprog. Ved at bruge de bogstaver eller efterligninger af skrift, de kender, kan de skrive "tekst" til egne tegninger. Eleverne ved selv, hvad der står, og kan derfor også selv læse deres tekster for læreren, andre elever eller forældrene. Dette giver dem fra starten en fornemmelse af, at det skrevne har en funktion og et indhold, de kan tilegne sig. I begyndelsen indeholder elevernes tekster måske ingen eller kun få rigtige bogstaver, men efterhånden kan eleverne skrive flere og flere af de bogstaver og ord, de har lært, og det skrevne bliver gradvist læseligt også for andre end dem selv.

Det er vigtigt, at forældrene er orienteret om denne proces i elevernes første skrivning. Modersmållæreren bør forklare forældrene intentionerne med legeskrivningen, så de støtter positivt op om deres børns umiddelbare skriveglæde og stolthed over det skrevne. Læreren må samtidig forklare, at korrekthed nok er et af målene for skriveundervisningen, men ikke det vigtigste i den første fase.

En anden fremgangsmåde består i, at eleverne fortæller, og læreren skriver ned. Hermed kan eleverne ret tidligt i forløbet producere egne tekster af en vis længde, der bagefter kan bruges som læsetekster. Eventuelt kan eleverne selv skrive på computer efter lærerens kladde. I begge tilfælde får eleverne øvelse i at genkende ordbilletter og tænke i tekstsammenhænge. Ved brug af tekstbehandling kan elever, der endnu er usikre skrivere, få hjælp til at skrive egne mere færdige tekster, fx illustreret af deres egne tegninger, der scannes ind, eller af billeder der hentes fra internettet eller er taget med et digitalt kamera.

Eleverne skal fra begyndelsen fastholdes i, at det skrevne har en hensigt. Eleverne kan skrive egne historier, om begivenheder fra hverdagen, om deres familie, ferieoplevelser og fester eller højtider. Det er en god idé at samle

deres tekster i et lille hæfte, fx holdets bog, som er tilgængelig for alle. Herved styrkes elevernes bevidsthed om, at tekster har både en afsender og en modtager, og at de må være bevidste om, hvem de skriver til.

Den fortsatte skriveundervisning

I den fortsatte skriveundervisning arbejdes med en nuancering af elevens skriftsproglige udtryk.

Skrivning handler i første omgang om at få sine tanker, fantasier, viden eller holdninger ned på papiret og i anden omgang om at få rettet de sproglige formuleringer til.

Den procesorienterede skrivepædagogik, hvor der lægges vægt på skrivelyst og responsskrivning, rummer mange fordele for elever og lærer både i den første og fortsatte skriveundervisning. Skrivningen tilrettelægges som en proces, der er kendetegnet ved stadige omskrivninger, og hvor arbejdet med tekstens indhold adskilles fra arbejdet med de formelle krav til genre og korrekthed. Desuden lægger den procesorienterede undervisning op til undervisningsdifferentiering, hvilket er betydningsfuldt for læreren i modersmålsundervisningen, hvor der på et hold samles elever fra forskellige klassetrin og med meget forskellige sproglige og videnskabsmæssige kompetencer.

Et procesorienteret skriveforløb består i en række faser, som dog ikke alle behøver at indgå hver gang. Det er en god idé sammen med eleverne at starte med at finde frem til det emne, der skal skrives om. Det er en fordel, hvis emnet hænger sammen med det, eleverne i forvejen arbejder med, således at eleverne tager afsæt i en viden om emnet og genren.

Den første egentlige skrivefase består i, at eleverne skriver et udkast til deres opgave. Denne proces kan starte med små skriveøvelser, idet det handler om at få skrevet sin viden, sine tanker, meninger og idéer om emnet ned i den rækkefølge, de dukker op. Især elever med lille erfaring med skriftligt arbejde har gavn af, at der ikke stilles korrekthedskrav i den indledende skrivefase.

Nogle elever har glæde af, at man i den indledende fase laver en disposition. Deres skrivefærdighed er måske så udviklet, at de med det samme kan skrive både flydende og korrekt, og kravene til formen lægger ikke en dæmper på skrivelysten.

Uanset om der arbejdes med skrivning i procesorienterede forløb eller ej, er det en fordel at lade eleverne arbejde sammen to og to. Samarbejde om tekstproduktion trækker på én gang på alle deres kommunikative færdigheder (lytte, tale, læse og skrive), og elevernes diskussion undervejs er med til at udvikle deres bevidsthed om sprog og tekster. Talesproget knyttes

hermed nærmere til skriveprocessen, samtidig med at det sociale aspekt fremmes.

Eleverne kan skrive videre på hinandens historier, skrive fælles breve til venskabsklasser i udlandet, skrive beskeder til hinanden eller chatte på internettet.

Sproglig refleksion

Sprogets virkemidler og funktioner

Undervisningen bygger på elevernes eksperimenter og lege med sproget, på deres arbejde med at udvikle deres eget sprog, og på samtaler om det sprog, som både de selv og andre producerer.

En vigtig sprogpædagogisk overvejelse er spørgsmålet om, hvordan eleverne vedligeholder og videreudvikler deres naturlige nysgerrighed over for sprog. Refleksioner over sprog kan udspringe af situationer, der opstår spontant, når eleverne stiller spørgsmål om et sprogligt fænomen, eller når eleverne indbyrdes diskuterer sprog, fx i forbindelse med et skriftligt arbejde.

Eleverne skal udbygge deres bevidsthed om sprog og sprogbrug, fx om sprogenes systematik, virkemidler og de variationer, som det sproglige udtryk giver mulighed for. Eksempelvis kan der i undervisningen indgå aktiviteter, hvor eleverne ud fra forskellige sproglige eksempler enkeltvis, parvis eller i mindre grupper arbejder med at få øje på sproglige regler eller regelmæssigheder. Ligeledes kan eleverne opfordres til at samle på sproglige eksempler inden for et bestemt område.

Med afsæt i modersmålet kan der arbejdes med sproglig opmærksomhed. Eleverne kan fx arbejde med:

- hvad kendetegner sproget
- hvor sproget bruges (i Danmark, i oprindelseslandet, i verden)
- hvem bruger sproget
- hvordan har det udviklet sig
- slægtskab med andre sprog
- kodeskift (i hvilke sammenhænge eleverne skifter mellem deres sprog)
- regionale og sociale forskelle i brug af sproget.

Sprogets opbygning

For at blive bevidste om forskellige sproglige fænomener og få kendskab til sprogets opbygning skal eleverne arbejde med ordforråd, ordklasser, sætningsled, sprogbrug mv.

Arbejdet med ordforråd indebærer bl.a., at eleverne gør erfaringer med, hvordan ordene får deres betydning i samspil med hinanden, fx skal de øve sig i at anvende over- og underbegreber og synonymmer og antonymer.

Der skal arbejdes med at identificere ordklassernes vigtigste kendetegn og med at identificere de centrale sætningsled, subjekt og verballed samt afsnitsinddeling og de vigtigste sætningstegn.

At de er bevidste om sprogets brug vil sige, at eleverne får erfaringer med, at både det talte og det skrevne sprog bruges forskelligt i forskellige situationer og til forskellige formål. Desuden skal de opdage, at sprog varierer efter regionale, sociale og aldersmæssige forhold.

Ligheder og forskelle

Børn med flere sprog begynder ofte helt af sig selv at reflektere over ligheder og forskelle mellem sprogene indbyrdes og mellem de situationer, de hver især anvendes i. Disse sproglige erfaringer med flere sprog udgør et godt pædagogisk grundlag for en videreudvikling af elevernes opmærksomhed på sprog i skolen.

Undervisningen omfatter sammenligninger af elevernes modersmål, dansk og evt. andre sprog, som eleverne har kendskab til. Herved gives eleverne mulighed for at udnytte og videreudvikle deres forståelse for, at man i forskellige sprog grundlæggende kan udtrykke det samme, men gør det på forskellige måder.

Faste udtryk vil i nogle tilfælde kunne oversættes, mens andre udtryk ikke findes parallelt på forskellige sprog. Det vil være relevant at arbejde med ordsprog, billedsprog og faste vendinger.

Yderligere kan eleverne blive bevidste om, at brugen af sproget varierer efter formål, modtager og situation, og at ords betydning afhænger af den sammenhæng, de indgår i. I de senere forløb er det vigtigt at inddrage:

- betydningen af kropssprog i mundtlig kommunikation
- betydningen af præcision og variation i brugen af sprog
- forskelle mellem skrift- og talesprog
- forskelle mellem forskellige typer af tekster og de sproglige former, som karakteriserer dem.

Kultur- og samfundsforhold

Arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier til belysning af levevilkår, værdier og normer i målsprogets lande er et centralt element i modersmålsundervisningen. Elevernes situation i Danmark er udgangspunkt for udvælgelsen af temaer. Uanset hvilket emne eller tema, læreren tager op i undervisningen, skal elevernes egen forhåndsviden inddrages. Det kan ske ved, at eleverne får lejlighed til at give udtryk for deres egne forestillinger, viden og følelser om emnet. Læreren får dermed mulighed for at bygge på denne forforståelse og får samtidig en fornemmelse af, hvor meget der er behov for at konkretisere og eksemplificere i undervisningen. Samtidig styrkes elevernes interesse og engagement.

Valg af emner og tekster

Modersmålsundervisningen har både betydning for den sproglige udvikling og for den fortsatte begrebsudvikling. I denne forbindelse er det af stor betydning, hvilke emner og temaer lærer og elever vælger at tage op i undervisningen. Både indhold og arbejdsform kan medvirke til et forøget udbytte af den øvrige faglige undervisning i skolen.

Eleverne skal præsenteres for et udvalg af teksttyper omfattende skønlitteratur og sagprosa, der viser en kulturel mangfoldighed, og som rummer sproglige udfordringer og kvaliteter. Det er vigtigt, at de valgte tekster svarer til de tekster, som jævnaldrende børn læser i oprindelseslandet, og at eleverne møder såvel nyere som ældre litteratur på modersmålet. Det kræver, at læreren har en stor viden om oprindelseslandet, og at denne viden hele tiden er opdateret, så læreren er i stand til at vælge relevante og aktuelle emner og materialer. Hvis læreren har opholdt sig længe i Danmark, er det nødvendigt at ajourføre sin viden, bl.a. gennem læsning af fx aviser og tidskrifter på modersmålet og ved, gerne sammen med eleverne, at følge med i, hvad tv, radio, internet og andre medier bringer.

I samarbejde med eleverne vælges aktuelle emner og tekster, som giver en nuanceret opfattelse af det pågældende land eller en problemstilling. I begynderfasen vil hovedvægten ofte ligge på konkrete emner fra hverdagslivet, men hurtigt vil også andre områder kunne inddrages. Det gælder fx fortællinger eller eventyr fra oprindelseslandet og tegnefilm og tegneserier, som eleverne måske kender til. Uanset elevernes alder vil eventyr og myter rumme udfordringer. For de yngste elever har de en umiddelbar fascinationskraft, mens de for de ældre elever giver mulighed for på en mere bevidst og analytisk måde at få indsigt i den menneskelige psykes dybde og kompleksitet gennem forståelse af de symbolske udtryk, som netop disse genrer rummer. Gennem en sammenligning med danske eventyr og myter vil eleverne kunne opleve ligheder, fordi der er tale om de samme menneskelige fænomener, men også forskelle, fordi kulturerne beskriver disse grundvilkår på forskellige måder.

De fleste emner kan behandles eller gentages forskellige steder i forløbene. Det er ikke så meget emnet, men de tekster, opgaver og arbejdsformer, man vælger, der er afgørende for placeringen. Generelt gælder det dog, at det er hensigtsmæssigt at gå fra det konkrete i begynderfasen til det mere abstrakte i de sidste forløb.

Man kan inddrage forskellige tekster fra lyd- og billedmedier, internettet og bøger om børns hverdag i oprindelseslandet og undersøge forskelle og ligheder mellem Danmark og det pågældende land. I 3. forløb kan emnet omfatte fritidsliv og ungdomskulturer, som det afspejler sig i musik og billedkunst, tøj og mode, litteratur og ungdomsblade.

Modersmållæreren skal medvirke til, at eleverne bliver opmærksomme på f.els. børne- og ungdomslitteratur, der er skrevet på modersmålet – bl.a. ved, at der hentes tekster på internettet både fra oprindelseslandet og evt. andre lande, hvor modersmålet bruges.

Traditioner og mærkedage

Hvert land har sine traditioner og mærkedage. I modersmålsundervisningen bør der arbejdes med, hvad de forskellige traditioner og mærkedage indebærer og de ligheder og forskelle, der er i måden at markere dem på. Det vil være relevant at inddrage kreative aktiviteter i forbindelse med traditioner.

Det er samtidig naturligt at inddrage og sammenligne med danske traditioner, fx Sankt Hans, og opdage, at de fejres på en anden måde eller måske slet ikke findes i oprindelseslandet. Ved juletid kan man inddrage forskellige af oprindelseslandets juletraditioner og sammenligne med de danske.

Elevernes opfattelse af livet i oprindelseslandet

Eleverne har et vist forhåndskendskab til kultur- og samfundsforhold i oprindelseslandet. Med udgangspunkt i dette kendskab og i elevernes nysgerrighed skal de opmuntres til fortsat at tilegne sig viden om oprindelseslandets levevis og generelle udvikling. Der skal lægges op til en perspektivering af denne viden i forhold til deres egen hverdag i Danmark. Det er vigtigt, at eleverne oplever landenes mangfoldighed, – at et samfund består af mange etniske og socialt forskellige befolkningsgrupper, og at man fx ikke kan tale om en “typisk borger i oprindelseslandet” eller en “typisk hverdag” i oprindelseslandet. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne udvikler bevidsthed om, at ethvert land, også Danmark, ikke har én, men mange kulturer.

Afstanden fra hjemlandet kan være med til, at eleverne fastholder et romantisk, stereotyp billede af hjemlandet. Det er derfor vigtigt, at undervisningen altid er med til at nuancere denne opfattelse. Ligeledes må den medvirke til at udvikle elevernes tolerance og forståelse af, at levevis og levevilkår har mange fremtrædelsesformer og kan være helt forskellige fra deres egen. De skal derfor lære at acceptere forskellighed og forholde sig nysgerrige og positive over for kulturel mangfoldighed.

Undervisningsmidler

Undervisningsmidler kan være alle former for materialer, der medvirker til, at eleverne udvikler deres aktive anvendelse af modersmålet. Nøgleord i forbindelse med valg af materiale er differentiering, fleksibilitet og autentisk sprog både i tekster og opgaver.

De materialer, som kan anskaffes på de forskellige sprog, er ofte produceret til en anden form for undervisning i lande, hvor sproget tales. Materialerne kan også være beregnet til en anden skolekultur end den danske og til anderledes læreplaner. Dette må der tages hensyn til ved brugen af materialerne.

En systematisk opbygget samling af undervisningsmidler giver gode muligheder for undervisningsdifferentiering. Forskellige materialer kan bl.a. udnyttes til, at eleverne formidler viden og oplevelser til hinanden. For at vække og vedligeholde elevernes læselyst samt støtte dem i deres automatisering af læsefærdigheder er det en fordel, hvis der i undervisningslokalet er et godt udvalg af læsematerialer.

I undervisningen bør en varieret række af undervisningsmidler inddrages, fx:

- materialer om sprog, herunder grammatikbøger, ordbøger, opslagsbøger samt adgang til relevante hjemmesider
- skønlitteratur, fortællinger, legender, myter og sagn og andre eksempler på modersmålets kultur, noveller, romaner og digte, bl.a. til arbejdet med æstetiske og etiske problemstillinger
- medier, fx film, radio- og tv-programmer, som indeholder autentisk og nutidigt sprogbrug
- musik, billeder og fotos, som med eller uden ord kan formidle følelser og sproglige og kulturelle udtryk
- lærebogssystemer, læse- og opgavebøger, som systematisk behandler et givent emne
- faglitteratur, som lægger op til faglig fordybelse i en undervisning præget af aktiviteter og eksperimenter
- it, som dækker over tekstbehandling, multimedieprogrammer, informationssøgning, kommunikation via internettet og spil
- multimedier, som er interaktive og giver eleven mulighed for selv at fremstille egne produkter
- spil, som bl.a. kan lægge op til arbejde med ordforråd.

It, medier og gæstelærere

Eleverne skal blive opmærksomme på, at medierne spiller en vigtig rolle for deres videre sprogtilegnelse. Hvis eleverne i hjemmet har DVD, adgang til internettet og kan se tv fra oprindelseslandet, vil det være oplagt at udnytte denne mulighed, fx i relevante former for hjemmearbejde:

- find ord i reklamer
- se tv-nyheder en bestemt aften og tag notater om en bestemt begivenhed
- se tv-nyheder og notér begivenheder fra et bestemt område
- se en nærmere angiven udsendelse i morgen aften
- medbring en sang, du er glad for
- find baggrundsviden på internettet.

I undervisningen følges der herefter op på både det kulturelle indhold og det sproglige, bl.a. ved "læg-mærke-til" opgaver. Sådanne opgaver kan fx udformes som en række spørgsmål, som eleverne præsenteres for før og efter de ser/lytter/læser. Opgaverne kan for eksempel omfatte både lyd- og billedsiden på en video.

Mediestoffet indeholder et stort potentiale i modersmålsundervisningen. Det her-og-nu billede, der gives, indeholder en umiddelbar fascinationskraft, og formidlingen er som regel let tilgængelig.

De moderne medier anvender en bred vifte af genrer, der på forskellig vis formidler og reflekterer særlige kulturelle værdier og traditioner. Det gælder ungdomsserier, quizprogrammer, talkshow og andre underholdende programmer, dokumentarudsendelser, tv-serier og ikke mindst nyhedsudsendelser. Men ud over det kulturelle aspekt findes også et sprogligt. Via forskellige medieprodukter formidles enten et moderne talesprog eller et historisk præget talt sprog, som man kan tage op i undervisningen.

Et andet karakteristisk træk ved medierne er, at de rummer mere end blot én specifik kultur. Inden for tv importeres programtyper, som oversættes inden for rammerne af en national eller etnisk kultur. Her afspejler medierne et kulturmøde, hvor noget nyt søges integreret i en bestående kultur. Pædagogisk kan dette give anledning til at diskutere kultur, kulturbegreber og internationalisering samt at fokusere på forskellige måder at integrere det fremmede på. Kulturaspektet kan således gøres til genstand for såvel en tilegnelsesproces som en kritisk refleksion i undervisningen.

Brugen af medier i undervisningen understøtter samtidig elevernes sprogtiltagelse, idet det levende billede støtter forståelsen.

Det er også oplagt at benytte de muligheder, der er, for at inddrage modersmålstalende personer i undervisningen:

forældre, udvekslingsstuderende, turister mv. Det kan styrke elevernes motivation og føre til mange personlige oplevelser, hvis der er mulighed for at kommunikere med en klasse i målsprogslandet, fx gennem samarbejdsprojekter eller almindelig korrespondance, fx via e-mail.

Undervisningsdifferentiering

Undervisning på modersmålshold kræver udstrakt grad af undervisningsdifferentiering. Det er vigtigt at få et grundigt kendskab til det enkelte barns forudsætninger og muligheder, som kan bruges til at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen ud fra.

Holdet i modersmålsundervisningen udgør et fællesskab. Eleverne kan lære sammen og lære af hinanden, således at de både tilegner sig kundskaber og færdigheder og lærer at arbejde sammen. Uanset graden af differentiering er der nogle fælles mål, som alle elever arbejder hen imod. En differentieret undervisning bygger således på samspillet mellem det fælles og det individuelle arbejde.

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der tilgodeser undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov og indeholder fælles oplevelser, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver. Herved udvikles også elevernes forståelse af et medansvar for egen læring og et medansvar for det fælles arbejde på holdet.

Afhængig af de fastlagte mål, elevernes varierede behov, undervisningsaktiviteten og materialerne kan undervisningen tilrettelægges med inspiration fra nedenstående spørgsmål:

- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde på holdet?*
Lærers og elevers oplæsning, fortællen og anden optræden, fælles samtale, fælles instruktion og gennemgang, ideudveksling, aftale om arbejdsopgaver, fælles oplevelse af tekster og andre udtryksformer.
- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?*
Elevens individuelle læsning og skrivning, ofte med særligt fokus på individuelle læringsmål.
- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?*
Ideudveksling, parskrivning, parlæsning, fælles forberedelse af paropgaver til evt. fremlæggelse, rollespil, meddigtning, tale- og lyttefærdigheder.
- *Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?*
Bearbejdning af læst stof, brainstorm i forhold til en given opgave, drama, rollespil, produktion af andre udtryksformer, fx enkle hørspill og videooptagelser.
- *Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til individuelle samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?*
Lærer-elev-samtaler om idéudvikling, læse- og skrivestrategier, anvendelse af hjælpemidler som computer og båndgengivelse, samtaler ud fra portfolio og logbog, individuel respons på opgaver og produkter.
- *Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?*
Samarbejde inden for faglige rammer, samtaler om normer, hvor man møder dem i litteratur og eget liv, rollespil, kontakter uden for skolen.
- *Hvordan kan eleverne som hold, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?*
Indflydelse på valg af emner og materialer, faglige angrebsvinkler, præsentation af stof, fremlæggelsesform og produkt, selvevaluering, vurderingsskemaer, logbog.
- *Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for elevernes tilegnelse/udvikling?*
Individuelt arbejdstempo og selvstændige arbejdsformer, fagligt fleksible indholdsrammer, værkstedsundervisning, fastlæggelse af individuelle læringsmål sammen med eleven.
- *Lærers hjælp til grupper eller enkeltelever?*
Fastlæggelse af præcise læringsmål, som eleverne har medvirket til og kan følge, tydelige undervisningsmål, som eleverne har adgang til (opslagstavle, logbog m. m.), præcise faglige opgaver, gruppe- og holdarbejde med baggrund i elevernes udnyttelse af indbyrdes færdigheder.

- *Kammerathjælp?*
Opgaver, der lægger op til, at de kan løses af to elever, responsarbejde, parlæsning med evt. efterfølgende paropgave, opgaver, der trækker på enkeltelevers specielle erfaringer, færdigheder eller kundskaber.
- *Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?*
Fælles oplevelse ved fremlæggelser af elevarbejder, elevens valg af præsentationsform og produkt, produktorienterede arbejdsformer, udveksling af viden og idéer.

Det er hensigtsmæssigt at introducere det faglige indhold af et tema meget bredt for eleverne, så de får deres viden og nysgerrighed skærpet med henblik på at foretage kvalificerede valg med hensyn til deres egne arbejdsprocesser og udtryksformer.

For at tilgodese elevernes forskellige faglige og personlige kompetencer skal undervisningen have meget vide rammer. Et undervisningsforløb kan typisk deles op i følgende faser:

- fælles introduktion med præsentation af forskellige vinkler på det pågældende projekt eller tema
- fælles idéudvikling og indkredsning af temaet
- individuel og/eller gruppevis målsætning
- individuel eller gruppevis fordybelse
- fælles fremlæggelse
- individuel og fælles evaluering.

Undervisningsdifferentiering indebærer ikke alene, at læreren kender elevernes forskellige forudsætninger og muligheder for at lære noget. Den forudsætter også et tæt samarbejde mellem læreren og den enkelte elev, hvor man sammen drøfter, hvordan eleven bedst lærer noget, og hvor man opstiller læringsmål og planlægger undervisningsforløb for den enkelte elev. Når disse drøftelser tillige omfatter en vurdering af den enkelte elevs udbytte også ud over det faglige, danner den interne evaluering grundlaget for undervisningsdifferentieringen.

Praktisk musiske aktiviteter

Det praktisk musiske islet er ikke blot et "frikvarter" i undervisningen. Det er en holdning til undervisning, som tilgodeser det hele, skabende menneske, involverer alle sanser og giver plads til individuelle tilegnelsesstrategier.

De kreative arbejds- og udtryksformer tilgodeser også undervisningsdifferentiering. Eleverne anvender i disse aktiviteter sproget på det niveau, som de personligt er nået til, og mange af aktiviteterne indeholder fælles oplevelser.

Der kan arbejdes med mere bundne rollespil eller simulationer, hvor indholdet styres af:

- en bestemt situation

- bestemte roller
- bestemte holdninger
- udvalgte sproglige områder, der kan observeres og analyseres (overtale, give afslag, hilse, brug af bydeform)

Eleverne kan lave en avis med nyheder eller et magasin bygget over et tema. I produktet medtænkes målgruppen, fx forældrene. Der kan skrives på computer og arbejdes med layout. En radioudsendelse kan fx indeholde simulerede debatter med forskellige interessegrupper, reklamespots og quiz. Video kan anvendes til optagelser af fx nyhedsudsendelser.

Evaluering

For en nærmere definition af evaluering og til inspiration i arbejdet med evaluering af forskellige undervisningsforløb i modersmålsundervisningen se www.evalueringssportalen.dk

Udgangspunktet for den interne evaluering er, at elevernes udbytte af undervisningen sættes i forhold til Fælles Mål. Denne evaluering foregår løbende i forbindelse med hvert undervisningsforløb og er en integreret del af undervisningen.

Evalueringen skal danne grundlag for undervisningens videre planlægning og omfatter ud over en vurdering af den enkelte elevs faglige udbytte også udviklingen af de sociale kompetencer, fx samarbejdsevne, demokratisk indstilling og kritisk stillingtagen, som fremgår af folkeskolens overordnede formål.

Ethvert undervisningsforløb tager udgangspunkt i lærerens overvejelser over, hvilke kompetencer og potentialer holdet råder over. Ud fra disse overvejelser opstiller lærer og elever i fællesskab en række faglige og pædagogiske mål for det pågældende undervisningsforløb. Målene skal være styrende både for lærerens vejledning af eleverne og for den efterfølgende evaluering.

Lærerens evaluering omfatter vurdering af, om undervisningen har givet eleverne tilstrækkelig mulighed for:

- fordybelse
- indflydelse
- sproglig udfordring
- oplevelse
- eftertanke
- udfoldelse af fantasi
- engagement.

Lærerens evaluering af den enkelte elevs udbytte omfatter:

- elevens udbytte i forhold til den fælles målsætning
- elevens udbytte i forhold til egen målsætning
- personlig, social, faglig og sproglig udvikling.

Lærerens evaluering sammen med holdet kan omfatte:

- fælles overvejelser over elevernes udbytte i forhold til den fælles målsætning
- temaets aktualitet i forhold til holdet som helhed
- overvejelser over undervisningens forskellige faser, fx introduktionen – vakte den elevernes nysgerrighed?
- arbejds- og udtryksformer – var de tilstrækkeligt udfordrende?
- evalueringsmetoder – var de dækkende?

Elevernes individuelle evaluering af eget arbejde:

- fagligt udbytte, fx hvad har jeg lært?
- fremadrettet refleksion over arbejdet, fx hvad vil jeg gerne blive bedre til?
- socialt udbytte, fx er jeg blevet bedre til at fremlægge for holdet?
- samarbejdsrelationer og erfaringer.

Samarbejde mellem modersmålslærere

Et godt fagligt miljø kan have stor betydning for modersmålslærernes mulighed for at planlægge og drøfte deres praksis. Det kan fx være i et fagligt udvalg, der består af lærere fra flere skoler, der underviser i det samme modersmål. I det faglige udvalg vil der være mulighed for at udvikle det faglige og pædagogiske arbejde med modersmålsundervisningen. Et fagudvalg af modersmålslærere, der underviser i det samme sprog, kan fx udarbejde forslag til anskaffelse af relevante undervisningsmaterialer fra ind- og udland, og de kan inspirere hinanden til at udvikle deres undervisningspraksis samt holde sig orienteret om faglitteratur, efteruddannelses tilbud og skrivelser fra centrale instanser.

Modersmålslærere, der varetager undervisning af elever på tværs af kommuner og amter, kan have svært ved at indgå i et team eller i et udvalg. Men der er god mulighed for at oprette konferencer og lignende på internettet og ad den vej kommunikere med kolleger i både ind- og udland.

Endelig kan modersmålslærere på tværs af sprog indgå i fællesskaber for gensidigt at inspirere hinanden, socialt og fagligt.

Uanset hvilke samarbejdsrelationer, der etableres, er det vigtigt fra starten at afstemme deltageres forventninger i forhold til den organisatoriske ramme, mødefrekvens, mødeformer og indhold.

Årsplan

Årsplanen er et nyttigt redskab, der hjælper læreren til at få overblik og fastholde didaktiske overvejelser over undervisningens form og indhold samt progressionen i det pædagogiske og faglige arbejde.

Årsplanen kan synliggøre, fx:

- faglige forløb med angivelse af mål og indhold
- tidsplan
- undervisningens tilrettelæggelse
- planlagte arrangementer
- samarbejde med skolens øvrige fag
- tværfaglige forløb med angivelse af faglige metoder og overvejelser.

Undervisningsforløb, som er angivet i årsplanen, skal være åbne over for elevernes indflydelse, idet detailplanlægningen skal foregå i samarbejde med eleverne.

Skole-hjem-samarbejde

Samarbejdet mellem modersmållæreren og forældrene har stor betydning for modersmålsundervisningen. På et forældremøde vil det være naturligt, at modersmållæreren gør rede for formål med samt mål og indhold i modersmålsundervisningen.

Derudover kan det anbefales, at forældre er vidende om:

- at modersmålsundervisningen i Danmark er noget andet end undervisningen i modersmål i oprindelseslandet såvel i form som indhold
- årsplanen, arbejdsformer og materialer
- rettigheder og pligter i forældresamarbejdet, herunder underretning om elevens udbytte af undervisningen
- praktiske informationer vedrørende undervisningen, fx mødepligt, vikardækning m.v.

Derudover er det vigtigt at understrege, at forældrene har en væsentlig rolle i at støtte deres barn i tilegnelsen af modersmålet. Det er lærerens opgave at give forældrene eksempler på, hvordan dette kan gøres.